

Yunus Paşa Camii – Taraklı / Sakarya

davendigâr Livası Tahrir Defterleri, s. 363). Bu durumda sözü edilen Yunus Ağa'nın Yunus Paşa ile aynı kişi olup olmadığı problemi ortaya çıkar. Camiyi yeniçeri ağalığı sırasında inşa ettirmiş olması düşünülebilir de niçin Taraklı'yı seçtiği anlaşılammaktadır. Bir münşeât mecmuasında bazı arzları ve mektuplarından örnekler rastlanır (*Münşeât-ı Suver-i Mekâtib*, Adana İl Halk Ktp., nr. T 816.21/01 Hk. 791/7). Ona ve hanımına atfedilen iki tablonun Topkapı Sarayı Müzesi'nde bulunduğu belirtilmektedir (bk. bibl.).

BİBLİYOGRAFYA :

İn'âmât Defteri, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Muallim Cevdet, nr. O.71, vr. 57^b, 71^a, 75^b, 81^a, 99^a, 237^a, 251^b, 257^a, 267^b; *Hüdavendigâr Livası Tahrir Defterleri* (haz. Ömer Lutfi Barkan – Enver Meriçli), Ankara 1988, s. 363; *İdris-i Bitlisi, Selimşahnâme* (trc. Hicabi Kirlangıç), Ankara 2001, s. 316, 344, 374-376; Haydar Çelebi, *Ruznâme* (Feridun Bey, *Münşeât* içinde), I, 468-476, 483, 486-487, 492; Celalzâde Mustafa Çelebi, *Selimnâme* (nşr. Ahmet Uğur – Mustafa Çuhadar), Ankara 1990, s. 201-202, 207; Hoca Sâdeddin, *Tâcü't-tevârih*, İstanbul 1280, II, 336, 344; Âli Mustafa Efendi, *Târih-i Künhü'l-Ahbâr* (haz. Ahmet Uğur v.dğr.), Kayseri 1997, I/2, s. 1199-1200; Selâhattin Tansel, *Yavuz Sultan Selim*, Ankara 1969, s. 197, 203-204; a.mlf., "Silâhşör'ün Fethnâme-i Diyâr-ı Arab Adlı Eseri", TV, sy. 17 (1958), s. 318; sy. 18 (1961), s. 432, 437, 439, 443; Seyyid Muhammed es-Seyyid Mahmûd, *XVI. Asırda Mısır Eyaleti*, İstanbul 1990, s. 58; Hakkı Acun, *Sakarya İli Taraklı İlçesi ve Yunus Paşa Camii*, Ankara 1996; a.mlf., "Taraklı Yunus Paşa Camii Acem Ali'nin Eseri mi?", *I. Sakarya ve Çeuresi Tarih ve Kültür Sempozyumu* (ed. Mehmet Alparğu – Enis Şahin), Adapazarı 1999, s. 217; R. F. Kreutel, *Haniwaldanus Anonimi'ne Göre Sultan Bayezid-i Veli: 1481-1512* (trc. Necdet Öztürk), İstanbul 1997, s. 68-69; Cahide Tamer, *Taraklı Yunus Paşa Camii Restorasyonu: 1960-1961*, İstanbul 2002; Feridun M. Emece, *Zamanın İskenderi, Şarkın Fâtih: Yavuz Sultan Selim*, İstanbul 2010, s. 218-220, 258,

277-284, 306-308; Tahsin Öz, "Sadrazam Yunus Paşa ile Karısının Portreleri ve Diğer Tarihi Portreler", *Resimli Tarih Mecmuası*, II/23, İstanbul 1951, s. 1071-1073. FERİDUN EMECE

YÛNUS SÛRESİ

(سورة يونس)

Kur'an-ı Kerim'in onuncu sûresi.

Büyük ihtimalle hicretten bir yıl önce nâzil olmuştur. Bazı âyetlerinin Medenî olduğu söylenmişse de bu isabetli görülmemiştir (Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî, VIII, 194; Âlûsî, XI, 79). Adını 98. âyetinde geçen Yunus peygamber'in adından almıştır. 109 âyet olup fâsılası bir âyette "ن", on âyette "م", diğerlerinde "ن" harfleridir. Sûrede Allah'ın birliği, Hz. Muhammed'in nübüvveti ve âhiret inancı üzerinde durulmakta, bu arada geçmiş kavimlerin inkârcı tutumlarından örnekler zikredilmektedir. Sûrenin muhtevasını dört bölüm halinde incelemek mümkündür.

Birinci bölümün (âyet 1-33) başında, bunların hikmet dolu bir kitabın âyetleri olduğu belirtilmekte ve içlerinden birinin Allah'ın elçisi sıfatıyla görevlendirilmesinin müşrikler tarafından şaşkınlıkla karşılanıp "apaçık bir sihirbaz" diye nitelendirilmesinin yadırganacak bir durum olduğuna dikkat çekilmektedir. Müşriklerin bu tür şaşkınlığından Yunus sûresinden önce nâzil olan Sâd (38/4) ve Kâf (50/2) sûrelerinde de söz edilmiş, ayrıca Hz. Nûh ile Hûd'un muhataplarına da nisbet edilmiştir (el-A'râf 7/63, 69). Ardından sûrede tabiatın kuruluşuna ve işleyişine dair örnekler verilmekte, insan türünün uçsuz bucaksız kâinat içindeki konumuna vurgu yapılmakta, iman edip amel-i sâlih işleyenlerle inkârcıların dünyadaki davranışlarına ve âhiretteki durumlarına dair tasvirler yapılmaktadır. Bu arada 15-17. âyetlerde, bir gün Allah'ın huzuruna çıkacağına inanan kimselerin Hz. Peygamber'den kendilerine okuduğu Kur'an'dan başka bir Kur'an getirmesini ya da mevcut Kur'an'ı değiştirmesini istedikleri belirtilmekte ve Resûlullah'a buna şöyle cevap vermesi emredilmektedir: "Kur'an'ı değiştirmem asla mümkün değildir; bu sadece bana vahyedilene uyarım. Eğer Allah dileseydi Kur'an'ı size okumazdım ... Biliyorsunuz ki nübüvetimden önce de bir ömür sayılacak kadar uzun bir süre sizinle beraber yaşadım, dolayısıyla beni tanımış olmalısınız. Niçin aklınızı kullanmıyor ve gerçeği benimsemiyorsunuz?"

Sûrenin ikinci bölümü şirkin eleştirisiyle başlamakta, Kur'an'ın ilâhî kaynaklı olup önceki vahiyleri tasdik ettiği belirtilmekte, buna inanmayanlara yalnız bir süre kadar benzeri bir metin ortaya koymaları hususunda meydan okunmaktadır. Daha sonra Resûl-i Ekrem'e hitap edilerek bütün gayretlerine rağmen sağirlara ses duyuramayacağı ve körlere yol gösteremeyeceği bildirilmekte, bununla beraber Allah'ın hiç kimsese zulmetmediği, her inkârcının kendi âkubetini kendisinin hazırladığı beyan edilmektedir. Ardından inkârcıların umursamazlıkları yüzünden ebedî âlemde karşılaşacakları azap hakkında açıklamalar yapılmakta, bu arada Kur'an'ın Allah'tan gelen etkili bir öğüt, mânevî hastalıklar için bir şifa, inananlar için bir hidayet ve rahmet kaynağı olduğu vurgulanmakta, müminlerin dünyada biriktirecekleri servetle değil ondan daha değerli olan Allah'ın lutuf ve rahmetiyle sevinmelerinin gerektiği ifade edilmektedir (âyet 57-58). "İman edip kötülüklerden sakınanlar" diye tanımlanan Allah dostlarına dünya ve âhiret için müjdeler verilmekte, Allah'ın ortaklarının veya çocuğunun bulunmadığı tekrar belirtilmekte, buna inanmayanlara âhirette şiddetli azabın uygulanacağı bildirilmektedir (âyet 62-69). Sûrenin üçüncü bölümünde hak-bâtıl mücadelesi bağlamında geçmiş peygamberlerden örnekler verilmektedir. Kavmi içinde 950 yıl yaşayıp onları hak dine davet eden Hz. Nûh'un mücadelesine kısaca değinildikten sonra (âyet 71-73) Hz. Mûsâ ve Hârûn ile Firavun ve taraftarları arasındaki mücadele anlatılmakta, denizde boğulmak üzere iken, İs-

Yunus sûresinin ilk âyetleri

râioğulları'nın inandığı Tanrı'dan başka tanrı olmadığını iman ettiğini söyleyen Firavun'un bu imanının kabul edilmeyeceği bildirilmektedir (âyet 71-93; Mâtürîdî, VII, 104-106; *DİA*, XIII, 120-121).

Dördüncü bölümde (âyet 94-109), Kur'an tebliğinden haberdar olan insana hitap edilerek eğer tereddüt içinde bulunuyorsa önceki vahiyleri bilen dürüst kimselere sorması, böylece Kur'an'ın vahiy ürünü olduğunu anlaması tavsiye edilmekte (Taberî, XI, 218-219; Mâtürîdî, VII, 108-110; Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî, VIII, 244), ısrar ve inatları yüzünden Allah'ın gazabına uğrayanların -bütün mucizelere şahit olsalar bile- iman etmeyecekleri belirtilmektedir. Ardından "Helâke mâruz kalan geçmiş ümmetler keşke iman etselerdi de bundan faydalansalardı!" temennisinden sonra iman eden Yûnus kavminin bu konuda bir istisna teşkil ettiği kaydedilmektedir. Allah'ın dilemesi halinde yeryüzündeki bütün insanların iman edeceği beyan edilerek insanların imanla küfür arasında serbest bırakıldıklarına vurgu yapılmakta; Hz. Peygamber'e insanlara imana zorlayamayacağı bildirilmektedir. Resûlullah'ın şahsına yönelik bir hitap şeklinde tek Allah'tan başka hiçbir varlığa tapınmama prensibi tekrarlanmakta, esasen Cenâb-ı Hakk'ın kişiye zarar vermeyi veya fayda sağlamayı murat etmesi durumunda buna kimsenin engel olamayacağı belirtilmektedir. Süre Resûl-i Ekrem'e, bütün insanlara hitap ederek rablerinden kendilerine hak dini tebliğ eden Kur'an'ın geldiğini, onu kabul edenin kendi lehine, kabul etmeyenin ise kendi aleyhine davranmış olacağını ve kendisinin insanların hidayetinden sorumlu tutulmayacağını söylemesi emredildikten sonra şu âyetle sona ermektedir: "Sen kendine vahyedilen ilâhî tebliğin gereğini yerine getir ve Allah hükümünü verinceye kadar sabret. Şüphesiz yok ki Allah hüküm verenlerin en haklısıdır".

Yûnus sûresi, Resûlullah'a Zebûr yerine verilen on bir sûreden (miûn) biri olup Hz. Ömer tarafından sabah namazlarında okunduğu rivayet edilmektedir (İbrâhîm Ali es-Seyyid Ali İsâ, s. 245-247). "Yûnus sûresini okuyan kimseye Yûnus'u tasdik eden, onu yalanlayan, ayrıca Firavun'la birlikte boğulan kimselerin sayısının on katı kadar sevap verilir" meâlinde nakledilen hadisin (Zemahşerî, III, 180; Beyzâvî, II, 250) mevzû olduğu kabul edilmiştir (Muhammed et-Trablusî, II, 716). Mahmut Sami Ramazanoğlu *Yûnus ve Hûd Sûreleri Tefsiri* adlı bir eser kaleme almış (İstan-

bul 1984, 4. bs.), Abdülmuhsin Kâsım el-Hâc Hammû, *Yûnus 'aleyhi's-selâm ve da'vetühû fi zıllî'l-Kur'âni'l-Kerîm ve's-Sünne* adıyla yüksek lisans tezi (1400/1980, Câmîatü'ümmi'l-kurâ), Fâyize Osman Ebû Zeyd de *el-Haşâ'îşü'l-belâğiyye fi sûreti Yûnus* ismiyle doktora tezi hazırlamış (1994, Câmîatü'l-Ezher), bu tez daha sonra basılmıştır (Kahire 1422/2001).

BİBLİYOGRAFYA :

Taberî, *Câmi'ü'l-beğân* (nşr. Sıdkî Cemil el-Atâr), Beyrut 1415/1995, XI, 218-219; Mâtürîdî, *Te'vîlâtü'l-Kur'ân* (nşr. Hatice Boynukalın), İstanbul 2006, VII, 104-106, 108-110; Vâhidî, *Esbâb-ü'n-nüzûl* (nşr. Eymen Sâlih Şa'bân), Kahire 1424/2003, s. 204; Zemahşerî, *el-Keşşâf* (Beyrut), III, 180; Beyzâvî, *Envâr-ü't-tenzil*, Beyrut 1410/1990, II, 250; Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî, *el-Câmi' li-ahkâmî'l-Kur'ân*, Beyrut 1408/1988, VIII, 194, 244; Âlûsî, *Rûhu'l-me'âni* (nşr. M. Ahmed el-Emed - Ömer Abdüsselâm es-Selâmî), Beyrut 1421/2000, XI, 79; Muhammed et-Trablusî, *el-Keşfü'l-ilâhî 'an şedidî'z-za'f' ve'l-mevzû' ve'l-vâhî* (nşr. M. Mahmûd Ahmed Bekkâr), Mekte 1407/1987, II, 716; Ca'fer Şerefeddin, *el-Mevsû'atü'l-Kur'âniyye*, Beyrut 1420/1999, IV, 3-52; İbrâhîm Ali es-Seyyid Ali İsâ, *el-Ehâdis ve'l-âşârü'l-vâride fi fezâ'ili sûveri'l-Kur'âni'l-Kerîm*, Kahire 1421/2001, s. 245-247; Ömer Faruk Harman, "Firavun", *DİA*, XIII, 120-121; Mahbûbe Müezzîn, "Sûre-i Yûnus", *DMT*, IX, 342-343.

BEKİR TOPALOĞLU

YÛNUS b. UBEYD

(يونس بن عبيد)

Ebû Abdillâh Yûnus b. Ubeyd
b. Dînâr el-Abdî el-Basrî
(ö. 139/756)

Muhaddis tâbiî.

64 (683-84) yılında Küfe'de doğdu. Basra'da yaşayıp orada vefat ettiğinden Basrî, Abdülkaysoğulları'nın mevlâsı olduğu için Abdî nisbeleriyle anılır. Künyesi Ebû Ubeyd şeklinde de zikredilir. Yûnus'un, Mu'tezile'nin kurucularından Amr b. Ubeyd'in yanına gitmesi yüzünden kendisine kızdığı Abdullah adlı bir oğlunun olduğu bilinmektedir (Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, VI, 294). Genç tâbiîler arasında yer alan Yûnus'un Enes b. Mâlik'e yetiştiği bilinmekle beraber ondan hadis alıp almadığı hususu kesin değildir. Hasan-ı Basrî, Muhammed b. Sîrîn, İbrâhîm et-Teymî, Atâ b. Ebû Rebâh, Nâfi' ve Sâbit el-Bünânî gibi tâbiîlerden ders aldı. Uzun süre yanında bulunduğu Hasan-ı Basrî'nin rivayetleri konusunda en güvenilir kişi kabul edildi. Ali b. Medîni'ye göre Yûnus, Hasan-ı Basrî'den rivayet hususunda Abdullah b. Avn'dan daha sağlam sayılırdı (İbn Ebû Hâtim, IX, 242). Yûnus b. Ubeyd, ilmî faaliyetlerinin

yanı sıra Basra'daki ipekçiler çarşısında ipek kumaş ve elbise ticaretiyle uğraşırdı. İbadete düşkün, verâ sahibi ve zâhid bir kimse olarak tanınırdı. Yûnus'un aynı zamanda başarılı bir tüccar olması onun dikkat çekici yönlerindedir. Aşverişlerinde kendi zararına da olsa karşı tarafın hakını koruduğuna, haksız kazançtan uzak durduğuna ve bu konuda son derece titiz davrandığına dair birçok olay nakledilir. Yûnus b. Ubeyd Basra'da vefat etti.

Yûnus b. Ubeyd, Basra'nın önde gelen hadis hâfızlarından biridir. Hadis tenkitçileri onun son derece güvenilir bir kimse olduğu hususunda görüş birliği içindedir. Çok sayıda hadis nakletmekle şöhret kazanmış, ayrıca hadis rivayetindeki titizliğiyle tanınmıştır. Derslerinin sonunda rivayet sırasında yanlış yapmış olma ihtimalinden dolayı istiğfarda bulunurdu. Ayrıca sünnete bağlılığıyla bilinen ve bid'at ihtiva eden görüşlere karşı şiddetle muhalefet eden, Basra'da İbn Avn, Eyyûb es-Sahîyânî ve Süleyman b. Tarhân et-Teymî ile birlikte sünneti ihya edip bid'atları sona erdiren dört kişiden biri olduğu zikredilen Yûnus'un (İbn Hibbân, VII, 647) Küfe'de doğduğu halde orada yetişmediği için Allah'a hamdetmesi (Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, VI, 294) Küfe'li'lerin görüşlerini pek tasvip etmediğini göstermektedir. Bu özellikleri sebebiyle düzenlediği hadis meclislerine rağbet edilmiş ve birçok ünlü kişiye hocalık yapmıştır. Şu'be b. Haccâc, Süfyân es-Sevrî, Hammâd b. Seleme, Hammâd b. Zeyd, Hüseyim b. Beşîr, Yezîd b. Zürey' ve Abdü'lâ b. Abdü'lâ gibi şahsiyetlerle oğlu Abdullah onun talebeleri arasında zikredilir. Rivayetleri *Kütüb-i Sitte*'de ve diğer hadis kitaplarında yer almaktadır. Fıkıh alanında da yetkin bir şahsiyet olan Yûnus b. Ubeyd'in dönemin tartışılan fikhî meseleleri hakkındaki görüşlerine sıkça başvurulmuş ve fetvaları rağbet görmüştür. Yûnus'un rivayetleri Ebû Arûbe tarafından bir cüz halinde derlenmiş ve Zehebî ile (*A'lâmü'n-nübelâ*, VI, 296) İbn Hacer (*el-Mu'cemü'l-müfehres*, s. 381) bu eseri okuduklarını kaydetmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VII, 260; Halife b. Hayyât, *et-Tabakât* (Ömerî), s. 218; Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir*, VIII, 402; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, IX, 242; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VII, 647; Ebû Nu'aym, *Hilye*, III, 15-27; Mizî, *Tezhibü'l-Kemâl*, XXXII, 517-534; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, VI, 288-296; a.m.f., *Tezkiretü'l-huffâz*, I, 145-146; İbn Hacer, *Tezhibü'l-Tezhib*, XI, 442-445; a.m.f., *el-Mu'cemü'l-müfehres* (nşr. M. Şekkür el-Meyâdîni), Beyrut 1418/1998, s. 381.

ABDULLAH KARAHAN